

Дмитро Шутов

аспірант Кременчуцького національного університету імені Михайла
Остроградського; Кременчук, Україна
ORCID: 0000-0002-9355-9211
E-mail: shutovkremen@gmail.com

СТРУКТУРА ТА СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Професійна компетентність є визначальним критерієм фаховості суб'єкта будь-якої діяльності. Для вчителя історії профільної школи професійна компетентність є як ціллю, так і результатом його/її самостійного розвитку. Ця проблематика в основі свого вирішення повинна містити опору на структурно-критеріальну систему та її визначене теоретичне забезпечення. Визначено структурні компоненти професійної компетентності вчителя історії профільної школи. Запропоновані ключові критерії оцінювання рівня професійної компетентності та рівні їхньої сформованості.*

***Ключові слова:** професійна компетентність вчителя історії профільної школи, критерії оцінювання професійної компетентності, рівні сформованості професійної компетентності.*

Dmytro Shutov

postgraduate student of Kremenchug National University the name of Mikhail Ostrogradsky;
Kremenchug, Ukraine
E-mail: shutovkremen@gmail.com

STRUCTURE AND COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TEACHERS OF THE HISTORY OF THE PROFILE SCHOOL

***Abstract.** Professional competence is the determining criterion for the professionalism of a subject of any activity. For a history school teacher, professional competence is both a goal and a result of his or her self-development. This problem should be based on the structural-criterion system and its theoretical support. The structural components of the professional competence of the teacher of the profile school history are determined. The key criteria for assessing the level of professional competence and the level of their formation are proposed.*

***Key words:** professional competence of the teacher of the history of the profile school, criteria for assessing professional competence, levels of professional competence.*

Дмитрий Шутов

СТРУКТУРА И СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ ИСТОРИИ ПРОФИЛЬНОЙ ШКОЛЫ

©Дмитро Шутов, 2019

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Аннотация. Профессиональная компетентность является определяющим критерием профессионализма субъекта в любой деятельности. Для учителя истории профильной школы профессиональная компетентность является как целью, так и результатом его / ее самостоятельного развития. Эта проблематика в основе своего решения должна иметь опору на структурно-критериальную систему и ее определенное теоретическое обеспечение. Определены структурные компоненты профессиональной компетентности учителя истории профильной школы. Предложены ключевые критерии оценки уровня профессиональной компетентности и уровень их сформированности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя истории профильной школы, критерии оценки профессиональной компетентности, уровни сформированности профессиональной компетентности.

Dmytro Shutov

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Structure and components of professional competence of a history teacher in a profession-oriented school”

Problem setting. Based on the imperative of their own professional development, a history teacher in a profession-oriented school, as an important subject of the educational process, should always set the goal of personal professional competence growth. Under the activity in a profession-oriented school, the teacher faces both factors that consolidate a certain level of formation of his/her professional skills and factors that stimulate their further development. According to this, the task is to identify the main structural components of the professional competence of a history teacher in a profession-oriented school, which, taking into account the positive impact on them, will determine the growth of professionalism of their carrier.

The profession of a teacher requires constant self-improvement and professional growth from its subject. The request of the society for qualified personnel is a constant sign of our time.

The profession of a history teacher is distinguished by the dynamic nature of the subject of his/her research, so the relevance of considering his/her professional

competence and the possibility of further development becomes more vivid.

Teaching in a profession-oriented educational institution, in our opinion, determines both the level of the teacher's own career development and the degree of conformity to staff requests of a profession-oriented school. The issue of professional competence of a history teacher in a profession-oriented educational institution is a determining position that characterizes his/her activities and, at the same time, is an end in itself.

Recent research and publications analysis. Currently, scientists devote quite a lot of time to the issue of professional competence. In scientific works, professional competence is considered as a phenomenon (Yu. Zinkovsky, S. Skvortsova, H. Shumskaya et al), as a goal that is the object of formation for future professionals (Yu. Boychuk, A. Voitovska et al) as a professional component of pedagogical activity (V. Tkachenko, S. Kara, V. Vasilyshyn et al) and aspects of further development (N. Lalak, V. Symonenko, A. Ovcharuk et al). The main guidelines in the study of the theoretical component of the teacher's professional competency are the

regulatory provisions of state educational standards, the laws of Ukraine On Education, On General Secondary Education, On Higher Education, the system of educational development programs in the present and in the near future (for example, "Education" (Ukraine, 21st century)).

Paper objective. To determine the basic structural elements of the professional competence of a history teacher in a profession-oriented school in a theoretical plane and outline their structural and criterial characteristics.

Paper main body. The professional competence of a history teacher is an important indicator of the level of his/her professional development and further development. Under the work in the structure of a profession-oriented school for a history teacher, a plane of professional competencies which includes knowledge, abilities that comprehensively form the professional competence of the teacher is built up.

In the context of our study, the structural components of professional competence of a history teacher in a profession-oriented school are defined simultaneously as criteria for professional competence. Among them, we define the following: value-motivational, professional-cognitive, activity-practical, and reflective. We also determine the levels of professional

competence of a history teacher, with their description and characteristics.

Conclusions of the research.

Summarizing the theoretical experience, we conclude that the components and structural compounds of the professional competence of a history teacher in a profession-oriented school are determined by the characteristics of the profession, its specificity and tasks, as well as the personal qualities of the specialist. The professional competence of a history teacher as a complex personal-professional education emphasizes not only the personality of the teacher as a professional, but also as an educator and a psychologist; this is a qualitative state, a procedural phenomenon, and the final result, reflecting in sum the personal characteristics of the level of professionalism. This set of qualities is formed during training at a higher educational institution, in accordance with the standards established by the State and professional requirements, which are developed throughout the course of professional activity through "lifelong learning", which is an absolute constant of our time.

The professional competence of a history teacher in a profession-oriented school should include the need to rethink the content of education, its constituent components and forms of implementation, with a priority to increase the professional competence of the teacher, providing his/her status with greater significance.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відштовхуючись від імперативу власного професійного розвитку, вчитель історії профільної школи як важливий суб'єкт навчально-виховного процесу, повинен завжди ставити за самоціль особистісне професійно-компетентісне зростання. В умовах діяльності в профільній школі перед вчителем історії постають водночас як фактори, котрі закріплюють певний рівень сформованості його професійних

навичок, так і фактори, що стимулюють їхній подальший розвиток. Відповідно до цього постає завдання щодо виокремлення основних структурних складових професійної компетентності вчителя історії профільної школи, які при врахуванні поступального позитивного впливу на них визначатимуть ріст фаховості їхнього носія. Професія вчителя вимагає постійного самовдосконалення та професійного зростання від її суб'єкта. Запит суспільства на кваліфіковані кадри є постійною ознакою сучасності.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Професія вчителя історії вирізняється динамічним характером предмета дослідження, тому актуальність розгляду питання його професійної компетентності та можливості її подальшого розвитку набуває більш яскравого окрасу.

Викладання в профільному навчальному закладі, на нашу думку, визначає як рівень власне кар'єрного розвитку вчителя, так і ступінь його відповідності перед кадровими запитами профільної школи. Питання професійної компетентності вчителя історії профільного навчального закладу є визначальним положенням, яке характеризує його діяльність і водночас є самоціллю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. В даний час питанню професійної компетентності присвячується доволі багато часу науковцями. У наукових працях професійна компетентність розглядається як явище (Ю. Зінковський, С. Скворцова, Г. Шумська та ін.), як мета, котра є об'єктом формування у майбутніх фахівців-професіоналів (Ю. Бойчук, О. Войтовська та ін.), як фахова складова педагогічної діяльності (В. Ткаченко, С. Кара, У. Василюшин та ін.) та аспекти її подальшого розвитку (Н. Лалак, В. Симоненка, О. Овчарук та ін.).

Головними доріжками в дослідженні теоретичної складової професійної компетентності вчителя виступають нормативні положення державних освітніх стандартів, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», системи програм освітнього розвитку в теперішній та у найближчій перспективі (наприклад, «Освіта» (Україна ХХІ ст.)).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Попри формальну визначеність поняття

професійної компетентності вчителя в освітньому законодавстві, теоретичне окреслення її оптимальних структурних компонентів у роботах науковців, актуальною та малодослідженою, на нашу думку, є проблематика дослідження структури професійної компетентності вчителя історії в умовах його діяльності в профільній школі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити в теоретичній площині основні структурні елементи професійної компетентності вчителя історії профільної школи, окреслити їх структурно-критеріальну характеристику.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вважаємо, що професійна компетентність одночасно є як рівнем фахового розвитку її носія, так і водночас його самоціллю. Окреслений дуалізм є аргументом того, що актуальність дослідження даного напрямку є перманентною. Професійну компетентність ми розуміємо як комплекс знань, умінь та навичок, систему компонентів, які відображають якісну характеристику діяльності фахівця з розумінням того, яким буде кінцевий результат. Професійною компетентністю вчителя, відповідно, є «якість дії працівника, що забезпечує ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної чи науково-педагогічної діяльності» [13].

Певної особливості смислового наповненню змісту професійної компетентності вчителя історії надає фактор його діяльності в профільній школі, яка через свою статусну визначеність в суспільстві та визначеність у статуті може висувати відповідні вимоги в кадровому питанні.

Враховуючи думки В. Симоненка [17, с. 20] та Н. Лалак [11, с. 15], серед

основних компонентів професійної компетентності вчителя історії профільної школи виділяємо наступні компетентності: соціально-правову; спеціальну; персональну; аутокомпетентність; екстремальну; аксіологічну; когнітивну; комунікативну; процесуальну.

Виходячи з основних завдань нашого дослідження, визначаємо пріоритет нашої уваги саме на предметних складових професійної компетентності, а саме: спеціальній, персональній та когнітивній.

Педагогічна професія виконує важливі соціальні функції, покладені суспільними запитамі, принципами міжлюдських взаємин, культурними ідеалами та рівнем розвитку цивілізації в цілому. Одночасно вона містить і творчу, і спрямовуючу основу [18, с. 36].

Академічний тлумачний словник української мови поняття «розвиток» визначає як процес, кінцевим значенням якого є факт зміни одного якісного стану іншим, де суб'єкта характеризує ступінь його освіченості та духовної зрілості [21]. Відповідно, розвиток у професії є процесом, де суб'єкт формує власну професійну компетентність в умовах неперервної професійної освіти, через власну професійну діяльність та саморозвиток, самоосвіту [22, с. 148].

Маючи за мету становлення та виховання особистості, особливо в старшій школі, вчитель історії покликаний, рівно як і інші вчителі, керувати процесом її інтелектуального, морального та фізичного виховання. Виходячи з цього, педагогічна професія потребує знання як фізіологічного аспекту розвитку людини, так і вміння виховувати та викладати власний предмет, спираючись на відповідні методики та технології [7, с. 12].

Відходячи від особистісних якостей вчителя, ми можемо казати про існування різного рівня сформованості педагогічної компетентності. «Рівень» є відображенням

ступеня можливості опанувати знання, вміння та навички [1].

Відштовхуючись від теоретичних напрацювань дослідників [1], [5] нами виокремлено наступні рівні сформованості професійної компетентності вчителя історії профільної школи: задовільний; середній; високий.

Для того, щоб мати професійне зростання вчитель історії профільної школи повинен чітко виділити для себе структуру власної педагогічної діяльності та пов'язані з нею теоретичні знання та практичні навички. Дослідження М. Кузьміна, В. Сластьоніна, О. Щербакова та ін. у педагогічній роботі визначають наступні види діяльності: діагностична, орієнтаційно - прогностична, конструктивно - проективна, організаційна, інформаційно - пояснююча, комунікативно - стимулююча, аналітично – оцінювальна та творчо – дослідницька [24, с. 279].

Маючи за мету розвивати професійну компетентність вчителя історії, визначаємо для себе завдання промаркувати структурні компоненти професійної компетентності, які виконуватимуть роль критеріїв, де останні визначатимуться як мірило [20] стану якості професійної компетентності вчителя історії, його оцінювальна характеристика.

Розробка та практичне застосування критеріїв є суттєвою науковою проблемою. На думку дослідника О. Овчарука, лише використання критеріїв дасть можливість робити висновкові судження про загальні чи бажані результати росту [15; с. 24]. «Професійна компетентність педагога інтегрує компоненти, де основними критеріями є спрямованість на учня як головну цінність учительської праці й потреба в самопізнанні, удосконалення своєї діяльності відповідно до змін учня. Для цього недостатньо загальної ерудиції, інформаційної освіченості у системі соціальних знань. На першому місці повинна бути ціннісна зрілість фахівця» [12, с. 3].

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Критерії, загалом, є достатньо широким поняттям, тому в деякій мірі їх можна ототожнювати як сукупність ознак, що віднайшли свій прояв у показниках професійної компетентності. Водночас, ці показники мають свої власні типові характеристики, які можуть демонструвати рівень розвитку або прояву якогось з показників у конкретного педагога. Визначаючи рівень прояву цих ознак, виділяють високий, середній, достатній чи недостатній, що є симетричним підтвердженням загального рівня розвитку професійної компетентності вчителя історії [12, с. 3].

Дослідник С. Горбань підкреслив ту обставину, що в сучасних умовах нам не доводиться оперувати єдино основним визначенням структури компетентності [5, с. 62], тому в нашому дослідженні ставимо акцент саме на тих структурних компонентах, які будуть відображати особливості професійної компетентності саме вчителя історії профільної школи.

Беручи до уваги думки науковців І. Байгушевої, Є. Іванчено, В. Прокопчук, В. Тернопільської, О. Шестоपालюк, визначимо основні структурні компоненти професійної компетентності вчителя історії профільної школи: ціннісно-мотиваційний, професійно-когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний.

Визначаємо показники кожного з критеріїв розвитку професійної компетентності вчителів історії профільної школи окремо та рівні їхньої сформованості, спираючись на модель рівневої класифікації, яка містить: низький, середній та високий рівні.

Ціннісно-мотиваційний компонент передбачає наявність ціннісних орієнтирів в професії, бажання розвиватись та покращувати фахові показники. Мотивація є сильним стимулом для розвитку в будь-якій сфері діяльності. Мотив – це психічне явище, «спонукальна причина дій та вчинків людини» [20], [10, с. 56] чи її потреб;

«збуджувач діяльності людини, соціальних груп, заради чого вона і здійснюється» [14, с. 115]; внутрішня причина, що штовхає до дії [23, с. 70]. Відповідно, мотивацією є процес спонукання до певної діяльності [23, с. 70], [14, с. 115]; сукупність стійких мотивів та спонукань, що визначають зміст та характер діяльності [10, с. 57]; не лише сумарність мотивів, а й формуючий вплив ситуативних чинників, що за суттю є динамічними та мінливими [4, с. 152].

Вчитель історії профільної школи є проповідником культурно-історичних цінностей людської цивілізації, усвідомлює вагомість власної діяльності, ставлення до власної професії та саморозвитку. Як зазначає Ю.К. Бабанський [4, с. 98], професійна діяльність буде більш продуктивною від того, якщо її суб'єкт (суб'єкти) опиратиметься на яскраві та глибокі мотиви, які є стимуляторами до активних дій. Мотивація є вагомим фактором підвищення ефективності діяльності, вона є спонукальним фактором при вирішенні проблем [22, с. 100].

Спираючись на ціннісно-мотиваційний критерій визначаємо рівні сформованості професійної компетентності вчителя історії профільної школи:

– низький: слабкий рівень мотивації до власного професійного зростання, як внутрішньої, так і зовнішньої; недостатнє розуміння важливості власної діяльності; апатія до самовдосконалення в професії, байдужість до кар'єрного зростання; слабкий рівень моральної відповідальності за наслідки професійної діяльності;

– середній: перевага зовнішнього мотиваційного фактору щодо професійної діяльності; відсутність стійких мотивів до саморозвитку в професії та самовдосконалення; існування моральної відповідальності за показники власної роботи;

– високий: чітке розуміння важливості професії; моральна відповідальність за результати фахової діяльності; бажання професійно зростати та творчо розвиватися; чітке розуміння професійних цінностей та їх важливість.

В основі професійно-когнітивної компетентності лежить теоретичне осмислення вчителем своїх професійних можливостей та перспектив їх подальшого розвитку. На думку Є. Гуцу, когнітивний компонент є одним з центральних, який забезпечує креативність у професійному розвитку, можливість відходу від сформованих стереотипів [6].

На нашу думку, для вчителя історії завжди повинна бути можливість при викладанні власного предмету інтегрувати теорію та практику з інших дисциплін, що сприятиме більш широкому інтелектуальному розвитку учнів, їх умінню співставляти та аналізувати додаткову інформацію.

Ступінь залучення предметних технологій та технік навчання в професійній діяльності в поєднанні з рівнем системності теоретичних фахових знань у сукупності є показниками професійно-когнітивного критерію.

Рівні сформованості професійної компетентності вчителя історії профільної школи за професійно-когнітивним критерієм:

– низький: невисокий рівень теоретичних знань з фаху, слабе володіння навчальними технологіями, яке носить лише формальне визначення; слабкий рівень відбору та синтезу фахових знань та їх подальша апробація;

– середній: достатній рівень теоретичних знань з професії; недостатнє вміння відбирати та синтезувати фахові знання, застосовувати їх на практиці; обізнаність в структурі фахових технік та технологій, але апробація носить відтворювальну функцію;

– високий: високий рівень володіння теоретичними та практичними

знаннями; якісне володіння та оперування джерелами професійних знань; використання професійних технік та технологій на авторському, творчому рівні.

Діяльнісно-практичний компонент визначається вмінням апробувати отримані при навчанні теоретичні фахові знання на практиці, вирішувати педагогічні проблеми та поставлені завдання. Його відображення знаходить прояв у вмінні використовувати джерельну базу предмета, з рівнем її різноманітності, у власній дидактичній роботі вчителя. Вчитель історії для прогресу в професії повинен долучатися до роботи тренінгів, майстер-класів, творчих груп, роботи методичних об'єднань, вебінарів, семінарів, блогінгу, форумів тощо, де в активній чи пасивній формах матиме змогу збільшувати рівень своєї професійності та особистісного розвитку.

Рівень професійної самостійності, рівень сформованості практичного досвіду та вміння використовувати його при вирішенні фахових завдань, здійснення професійних функцій відповідно до вимог фаху є показниками діяльнісно-практичного критерію, що містить наступні рівні:

– низький: низький рівень професійної самостійності; існування практичних навичок, які дозволяють вирішувати нескладні професійні проблеми, спираючись при цьому на рекомендації більш досвідчених вчителів історії; слабка готовність до якісного виконання професійних функцій;

– середній: існування рівня професійної самостійності, який дозволяє вчителю історії вносити корективи до календарно-тематичного планування з предмету, складати поурочне планування відповідно до тижневого навантаження, складати той тип та обсяг конспекту уроку, який на думку вчителя є найефективнішим при викладанні історії в старшій школі; існування практичних умінь та навичок, які відображують

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

власний досвід, що дозволяє вирішувати професійні проблеми та завдання, де більш досвідчені колеги можуть допомогти, внести корективи задля більшої ефективності процесу;

– високий: професійна самостійність, рівень сформованості якої дозволяє вчителю історії складати власні методичні розробки, авторські збірники завдань для контролю та корекції навчальних досягнень учнів тощо; рівень практичних вмінь та навичок, що дозволяє розвинути якісну учнівську грамотність на конкурсах та олімпіадах з історії, вирішувати професійні завдання продуктивно, брати участь в науково-практичних конференціях з історії та педагогіки, організовувати майстер-класи та творчі групи для професійного розвитку колег, допомагати на «школі молодого вчителя» тощо.

Важливе місце в педагогічній діяльності посідає рефлексія. Рефлексією є «осмислення людиною власних дій і їхніх законів, діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини» [20], або ж переосмислення людиною стану своєї свідомості, діяльності чи спілкування, властивість самоаналізу [3, с. 18].

Оскільки рефлексія – це більш психологічна категорія, то для визначення її природи скористаємося свідченням психолога А. Бізязевої, яка за причину її існування вважає проблемну ситуацію, коли суб'єкт виходячи із зони комфорту потрапляє в нову та незвичну ситуацію, в зону «внутрішнього діалогу», де при співставленні аргументів «за» і «проти», людина поринає в роботу дослідника – утворює «внутрішній діалог з самим собою» [3, с. 32].

Для вчителя, його професійного становлення та розвитку рівень власної рефлексивної культури, яка, на думку В. Сластьоніна, є системостворюючим показником професіоналізму [19]. Професійна рефлексія комплексно є похідною таких професійних властивостей вчителя як:

самоактуалізація, самореалізація та самоосвіта [19].

Важливим для вчителя є вміння оцінити результати власної роботи, що можна тлумачити як критерій для оцінки професійної компетентності. На нашу думку, сумлінне виконання власних обов'язків є запорукою успішності вчителя історії. Професійна рефлексія вчителя, як зазначає дослідник А. Бізязева, є його вміння визначати «внутрішню картину світу учня» [3, с. 60].

Рівні сформованості професійної компетентності вчителя історії профільної школи за рефлексивним критерієм:

– низький: нездатність до об'єктивної самооцінки власної професійної діяльності та результатів діяльності учнів; відсутність бажання професійно самовдосконалюватись, розвивати власні теоретичні та практичні показники при викладанні історії; байдужість до власної неперервної освіти;

– середній: здатність до опосередкованої оцінки результатів власної діяльності та діяльності власних учнів, спиратись при цьому на корекцію збоку більш досвідчених колег; ситуативне бажання професійно самовдосконалюватись та долучатися до неперервної освіти;

– високий: здатність до об'єктивного оцінювання власної професійної діяльності та діяльності учнів, спиратись на власний досвід та знання при вирішенні різних навчальних проблем; стійке бажання до зростання професійної компетентності, постійно самовдосконалюватись як теоретично, так і практично.

Беручи до уваги запропоновані критерії та критеріальні показники, визначаємо наступні узагальнені показники рівнів сформованості професійної компетентності вчителя історії профільної школи: низький, середній, високий.

Для низького рівня характерна слабка мотивація до власного

професійного зростання; невисокий рівень теоретичних знань; недостатнє розуміння важливості власної діяльності, її слабка самооцінка; низький рівень професійної самостійності; байдужість до кар'єрного зростання; слабе володіння навчальними технологіями; слабкий рівень відбору, синтезу та апробації фахових знань; існування практичних навичок, які дозволяють вирішувати нескладні професійні проблеми; відсутність бажання професійно самовдосконалюватись, розвивати власні теоретичні та практичні показники при викладанні історії; байдужість до неперервної освіти.

Середній рівень сформованості професійної компетентності характеризує відсутність стійких мотивів до саморозвитку в професії та самовдосконалення; існування моральної відповідальності за показники власної роботи; достатній рівень теоретичних знань, недостатнє вміння їх відбирати та синтезувати, застосовувати на практиці; обізнаність в структурі фахових технік та технологій, але їх апробація носить відтворювальну функцію; існування рівня професійної самостійності, який дозволяє вчителю історії вносити корективи до календарно-тематичного планування з предмету, складати поурочне планування відповідно до тижневого навантаження, складати той тип та обсяг конспекту уроку, який, на думку вчителя, є найефективнішим при викладанні історії в старшій школі; існування практичних умінь та навичок, які відображують власний досвід, що дозволяє вирішувати професійні проблеми та завдання, де більш досвідчені колеги можуть допомогти, внести корективи задля більшої ефективності процесу; здатність до опосередкованої оцінки результатів власної діяльності та діяльності власних учнів, спірання при цьому на корекцію збоку більш досвідчених колег; ситуативне бажання професійно самовдосконалюватись та долучатися до неперервної освіти, самоосвіти.

Високий рівень визначається чітким розумінням важливості професії; моральною відповідальністю за результати фахової діяльності; бажанням професійно зростати та творчо розвиватися; чітким розумінням професійних цінностей; високим рівнем володіння теоретичними та практичними знаннями; якісним володінням та оперуванням джерелами професійних знань; використанням професійних технік та технологій на авторському, творчому рівні; професійною самостійністю, рівень сформованості якої дозволяє вчителю історії складати власні методичні розробки, авторські збірники завдань для контролю та корекції навчальних досягнень учнів тощо; рівнем практичних умінь та навичок, що дозволяє розвинути якісну учнівську грамотність на конкурсах та олімпіадах з історії та ЗНО; вирішувати професійні завдання продуктивно, брати участь в науково-практичних конференціях з історії та педагогіки, організовувати майстер-класи та творчі групи для професійного розвитку колег, допомагати на «школі молодого вчителя» тощо.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Складові та структурні сполуки професійної компетентності вчителя історії профільної школи детерміновані особливостями професії, її специфікою та завданнями.

Професійна компетентність вчителя історії як складне особисто-професійне утворення підкреслює не лише особистість вчителя як професіонала, але і як вихователя та практичного психолога, це якісний стан, процесуальне явище та висновковий результат, що відображають у сумі особистісну характеристику рівня фаховості. Цей комплекс якостей формується під час навчання у вищому навчальному закладі, відповідно до встановлених державою стандартів та професійних вимог, які розвиваються протягом усієї професійної діяльності через

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

«навчання протягом життя», що є безумовною константою сьогодення.

Професійна компетентність вчителя історії профільної школи повинна

передбачати необхідність переосмислення змісту освіти, його складових компонентів та форм реалізації.

Список літератури:

1. Botkin, J. W., Elmadjra, M. & Malitza, M. (1979) No Limits to Learning. A Report to the Club of Rome. Oxford etc. P. 25 – 30.

2. Байгушева, И. А. (2014) Педагогические условия формирования математической компетенции будущих экономистов. *Педагогические науки и психологические науки: сб. статей.* №1. Астрахань: Астраханский государственный университет. С. 11 – 18.

3. Бизяева, А. А. (2004) Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия. Псков: ПГПИ им.С.М.Кирова, 216 с.

4. Гладиш, Т. (2012) Формування мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* № 6. С. 150 – 155.

5. Горбань, С. І. (2017) Формування професійної компетентності майбутніх художників сакрального живопису з використанням інноваційних технологій: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Кременчук, 320 с.

6. Гуцу, Е. Г. (2013) Когнитивный компонент в структуре профессиональной компетенции преподавателя высшей школы. *Современные проблемы науки и образования.* №. 1. С. 450 – 450.

7. Дивногорцева, С. Ю. (2004) Введение в педагогическую деятельность. Теория и методика воспитания. *Теоретическая педагогика.* Москва: ПСТГУ

8. Зінчук, Н. А. (2009) Теоретичне обґрунтування критеріїв і показників сформованості аналітичної компетентності майбутніх менеджерів. *Педагогічний дискурс.* № 5. С. 97-99.

9. Иванченко, С. А. (2015) Сутність та структура поняття математична компетентність майбутнього економіста. *The Unity of Science: International Scientific Periodical Journal.* Т. 1. №. 1 – 1. С. 95 – 100.

10. Коджаспирова, Г. М. & Коджаспиров, А. Ю. (2000) Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. М.: И; М.: Издательский центр “Академия”, 176 с.

11. Лалак, Н. В. (2009) Методика формування професійної компетентності майбутнього вчителя в процесі навчання історії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “теорія і методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)”. Київ, 19 с.

12. Мазурок, М. (2013) Критерії та показники розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підвищення їх кваліфікації. *Нова педагогічна думка.* №2. С. 57 – 60.

13. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2013 р. № 665 “Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів” (2013). *Заробітна плата.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zarplata.co.ua/?p=4739>.

14. Новиков, А. М. (2013) Педагогика: словарь системы основных понятий. Москва: Издательский центр ИЭТ, 268 с.

15. Овчарук, О. В. (2003) Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. Під заг. ред. В. Андрущенко. Київ: К.І.С. 13–41 С.

16. Прокопчук, В. (2017) Методична компетентність вчителя історії та

правознавства як складова професійної компетентності. *Педагогічний часопис Волині*. № 2. С. 95 – 102.

17. Симоненко, В. Д. & Ретивых, М. В. (2003) *Общая и профессиональная педагогика: Учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности “Профессиональное обучение”*. Брянск: Брянский государственный университет, 174 с.

18. Сластенин, В. А. (2014) *Педагогика: учебник для студ. учреждений высш. образования*. (12). Москва: Издательский центр “Академия”, 608 с.

19. Сластенин, В. А. (2005) *Рефлексивная культура и профессионализм учителя. Педагогическое образование и наука*. № 3. С. 37 – 42.

20. *Словник іншомовних слів* (2000). Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 680 с.

21. *Словник української мови* (1977). *Академічний тлумачний словник (1970—1980)* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>.

22. *Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти* (2014). Авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]. За наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад “Ун-т менедж. освіти”. К.: ДВНЗ “Університет менеджменту освіти”, 230 с.

23. Тютюкова, И. А. (2016) *Педагогический тезаурус*. Москва: АНО ВО “Институт непрерывного образования”, 160 с.

24. Харламов, И. Ф. (1999) *Педагогика*. М: Гардарики, 520 с.

References:

1. Botkin, J. W., Elmadjra, M. & Malitza, M. (1979) *No Limits to Learning. A Report to the Club of Rome*. Oxford etc. P. 25 – 30.

2. Bajgusheva, I. A. (2014) *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya*

matematicheskoy kompetencii budushhih jekonomistov. [Pedagogical conditions for the formation of mathematical competence of future economists]. *Pedagogicheskie nauki i psihologicheskie nauki: sb. statej*. № 1. Astrahan': Astrahanskij gosudarstvennyj universitet. P. 11 – 18. [in Russian]

3. Bizjaeva, A. A. (2004) *Psihologija dumajushhego uchitelja: pedagogicheskaja refleksija*. [The psychology of a thinking teacher: pedagogical reflection]. Pskov: PGPI im.S.M.Kirova, 216 p. [in Russian]

4. Hladysh, T. (2012) *Formuvannia motyviv i motyvatsii navchal'no-piznaval'noi diial'nosti iak psykholoho-pedahohichna problema*. [Formation of motives and motivation of educational and cognitive activity as a psychological and pedagogical problem]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. № 6. P. 150–155. [in Ukrainian]

5. Horban', S. I. (2017) *Formuvannia profesijnoi kompetentnosti majbutnikh khudozhnykiv sakral'noho zhyvopysu z vykorystanniam innovatsijnykh tekhnolohij* [Formation of professional competence of future artists of sacral painting using innovative technologies]: *dys. kand. ped. nauk*: 13.00.04. Kremenichuk, 320 p. [in Ukrainian]

6. Gucu, E. G. (2013) *Kognitivnyj komponent v strukture professional'noj kompetencii prepodavatelja vysshej shkoly*. [The cognitive component in the structure of professional competence of a teacher of higher education]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*. № 1. P. 450 – 450. [in Russian]

7. Divnogorceva, S. Ju. (2004) *Vvedenie v pedagogicheskiju dejatel'nost'. Teorija i metodika vospitaniya*. [Introduction to teaching. Theory and methods of education]. *Teoreticheskaja pedagogika*. Moskva: PSTGU [in Russian]

8. Zinchuk, N. A. (2009) *Teoretychne obgruntuvannia kryteriiv i pokaznykiv sformovanosti analitychnoi kompetentnosti majbutnikh menedzheriv*. [Theoretical substantiation of criteria and indicators of formation of analytical competence of future managers]. *Pedahohichnyj dyskurs*. № 5. P. 97-99. [in Ukrainian]

9. Ivanchenko, Ye. A. (2015) *Sutnist' ta struktura poniattia matematychna kompetentnist' majbutn'oho ekonomista*. [The essence and structure of the concept is the mathematical competence of the future economist]. The Unity of Science: International Scientific Periodical Journal. T. 1. №. 1 – 1. P. 95 – 100. [in Ukrainian]
10. Kodzhaspirova, G. M. & Kodzhaspirov, A. Ju. (2000) *Pedagogicheskij slovar': Dlja stud. vyssh. i sred. ped. ucheb. zavedenij*. [Pedagogical Dictionary: for students of higher and secondary ped. educational institutions]. M.: I; M.: Izdatel'skij centr "Akademija", 176 p. [in Russian]
11. Lalak, N. V. (2009) *Metodyka formuvannia profesijnoi kompetentnosti majbutn'oho vchytelia v protsesi navchannia istorii* [Methods of formation of professional competence of the future teacher in the process of history teaching]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 "teoriia i metodyka navchannia (istoriia ta suspil'stoznavchi dystsypliny)". Kyiv, 19 p. [in Ukrainian]
12. Mazurok, M. (2013) *Kryterii ta pokaznyky rozvytku profesijnoi kompetentnosti pedahohiv u protsesi pidvyschennia ikh kvalifikatsii*. [Criteria and indicators of teachers' professional competence development in the process of their professional development]. Nova pedahohichna dumka. № 2. P. 57 – 60. [in Ukrainian]
13. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 01.06.2013 r. № 665 "Pro zatverdzhennia kvalifikatsijnykh kharakterystyk profesij (posad) pedahohichnykh ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv navchal'nykh zakladiv"* (2013). [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 665 of 01.06.2013 "On approval of qualification characteristics of professions (posts) of pedagogical and scientific-pedagogical employees of educational institutions"]. Zarobitna plata. Access mode: <http://www.zarplata.co.ua/?p=4739>. [in Ukrainian]
14. Novikov, A. M. (2013) *Pedagogika: slovar' sistemy osnovnykh ponjatij*. [Pedagogy: a dictionary of a system of basic concepts]. Moskva: Izdatel'skij centr IJeT, 268 p. [in Russian]
15. Ovcharuk, O. V. (2003) *Kompetentnosti iak kliuch do onovlennia zmistu osvity. Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: rekomendatsii z osvitynoi polityky*. [Competence as the key to updating the content of education. Education Reform Strategy in Ukraine: Policy Recommendations]. Pid zah. red. V. Andruschenka. Kyiv: K.I.S. 13–41 P. [in Ukrainian]
16. Prokopchuk, V. (2017) *Metodychna kompetentnist' vchytelia istorii ta pravoznavstva iak skladova profesijnoi kompetentnosti*. [Methodical competence of history and law teachers as a component of professional competence]. Pedahohichnyj chasopys Volyni. № 2. P. 95 – 102. [in Ukrainian]
17. Simonenko, V. D. & Retivyh, M. V. (2003) *Obshhaja i professional'naja pedagogika: Uchebnoe posobie dlja studentov, obuchajushhihsja po special'nosti "Professional'noe obuchenie"*. [General and professional pedagogy: A manual for students enrolled in the specialty "Vocational training"]. Brjansk: Brjanskij gosudarstvennyj universitet, 174 p. [in Russian]
18. Slastenin, V. A. (2014) *Pedagogika: uchebnik dlja stud. uchrezhdenij vyssh. obrazovanija*. [Pedagogy: a textbook for students. institutions of higher education]. (12). Moskva: Izdatel'skij centr "Akademija", 608 p. [in Russian]
19. Slastenin, V. A. (2005) *Refleksivnaja kul'tura i professionalizm uchitelja*. [Reflective culture and teacher professionalism]. Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. № 3. P. 37 – 42. [in Russian]
20. *Slovnyk inshomovnykh sliv* (2000). [Dictionary of foreign words]. Uklad.: S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. K.: Naukova dumka, 680 p. [in Ukrainian]
21. *Slovnyk ukrains'koi movy* (1977). [Dictionary of the Ukrainian language].

Akademichnyj tlumachnyj slovnyk (1970—1980) Access mode: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>. [in Ukrainian]

22. *Terminolohichnyj slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity* (2014). [Terminological dictionary on the basics of training scientific and scientific-pedagogical staff of postgraduate pedagogical education]. Avt. kol.: Ye. R. Chernyshova, N. V. Huzij, V. P. Liakhots'kyj [ta in.]. Za nauk. red.

Ye. R. Chernyshovoi; Derzh. vysch. navch. zaklad “Un-t menedzh. osvity”. K.: DVNZ “Universytet menedzhmentu osvity”, 230 p. [in Ukrainian]

23. Tjut'kova, I. A. (2016) *Pedagogicheskij tezaurus*. [Pedagogical Thesaurus]. Moskva: ANO VO “Institut nepreryvnogo obrazovanija”, 160 p. [in Russian]

24. Harlamov, I. F. (1999) *Pedagogika*. [Pedagogy]. M: Gardariki, 520 p. [in Russian]

Стаття надійшла до редколегії 09.12.2019